

עגנון - מקור היסטורי

במקום אחד הלך בוצ'צ'ה. הקהלה הרודית ידועה היתה במשכיליות — אפיקורסית. ולא בבוצ'צ'י כלבד היו משכילים, כי אם אפילו בעירות שבי סביבתה. בילדותי הכרתי מורה, כלומר ספק „מורה“ ספק „מלמד“ סגליל זה שהיה מכתוב לתלמידיו אגרות-שלום כגמנית להודיעם ממלים שחפש ומצא במלון למלים זרות (איינען גרויס עקיי פירען). בין נכודיו של עגנון ישנן משרי תורה, הקוראות בספרים — דבר שלא נמצא בעירי ובערים אחרות. בסלחמת החזירות „בנערינו ובזקננו“ נמלתי כבר חלק וזכותי אפילו להאמר, ובקראי כיום בספרך זה הנני מוצא בו את רוח הדן מן באילו צילם במראותיו וכדיבוריו. סבל נכודי היבחר זה ונכודי „סיפור פשוט“ חברתי פנים בפנים דק את ראש העיריה, שטרן היה שמו, אבל מוכי טהני שכל הנכודים מן המציאות לוקחו וכדומים להם נפגשתי בהיי בוצ'צ'י זו שלפני שלושים שנה אינה קיימת עוד, הנוער הבא אלינו בעת מעירות גלוי ציה פרצופו אחר. אין עוד בתורים שיבלו את השנים שבין ה„חדר“ והחור פה בקלוב הציוני ויתחכחו ויכות שטרן הי ימים ולילות על שאלות עיוניות, אין עוד גם סטודנטים הקונים להם תעודת בגרות — סלחמת העולם ומלך חמת הקנים של העם והיתיד העמידה דור חדש, שונה בהחלט מכפי שאבותיו היו בגולה. והרגשתי היא: את הדור הישן תפס ש"י עגנון וקבעו לדורות בספר ההיסטוריון גאמן.

על קצוץ הנוצא מעירו שהוא „הולך על פני המדינה“ (ער נעהט אויף דער מדינה), לקצוץ ותקס ומסוסה היתה קביעות כפביעות הכוכבים והמולות. בכל שנה ושנה היה סופיע בשבתות ידועות בערים ידועות ומתארה בכתובים ידועים. היו לנו בימי ילדותי שני אורי חים קבועים כאלה, ששמותיהם היו קשורים לפרשיות ידועות בתורה. כמדי הם היו בנלוציה בודאי כמה אלפים. זכרו של טיפוס זה אבד מן העולם ועגנון הציב להם מצבה ב„והיה העקוב למישהו“. בין עשרות הקבוצים „ההולכי כים על פני המדינה“ שהכרתי בחיי לא נמצא אף אחד שירד יודיה כזו כנכודו של „והיה העקוב למישהו“, אדרבא אלה שהכרתים היו מחליפים מכתבים עם בני משפחתם וקובעים להם לחד הכתובת לכל השנה. זכורני קצוץ אחד שהתפאר שציוה בביתו שלא יפטר עני בידים ריקות. „גם עני חייב בעדקה“ — אמר. מנשה-היים שאינו כותב לאיש הו שנים על שנים הוא יוצא מן הכלל ומפני זה קרה לו מה שקרה, ומיפור המעשה דורש זרות גו.

שני נכודים נצרכים סוככים במדינה, היום מנשה ר' יודיל זיסמן לו לעגנון שעתיכושך להעביר לפני עינינו קהיר לזת סקהילות שונות, להפויננו ליריד לשקוביץ ולהתנגות ולשמחות מצוה אחדות ולניהום אכלים, להראות לנו את אנשי התקופה במצבים שונים. בפי חות כשרון עשה כזאת הפולני איגנצי הודו'סו ב„זכרונות גובה-המגור“.

ש"י עגנון בודאי לא קרא זכרונות אלה ואולי גם לא שמע עליהם, אבל יש איזה דמיון בין דרכו ובין „שיחת הבריות“ gawęda בספרות הפולית

ציה. בימי נעוריו ידעו, כביכול, גם את הספר, (ענה אהת מהחנות מסלת חברי זל על קו אשר גם בוצ'צ'י בנויה עליו). ועגנון כהיסטוריון נאמן סתם את הסר פוד ולא הוכיר את מוצא האיש שהשד תמד ושוא נכרית כרו שיוכל לשבת במנותה וללמד תורה, שהרי תעודת לידתו לא היתה בידו, והפנס הל על ישראל כולו ולא על בני ליטא בלבד). בין הטיפוסים מטיפוסים שונים שכי „הכנסת כלת“ יש כאלה שהם אנשיים כלליים, אבל סר עגנון נתן להם לא בלי בן את האופי היהודי המיוחד. הנה, למשל, בעל האכסניה הטרד דו. טרדנות זוהי מדה רעה אנושית כללית, אבל במרדן היר הודי קיים מיהודים לו: הוא נוהג כך מלכתחילה מנהג בן-משפחתך, הוא דר אג לגורלך, נעשה אפיקורוס לך ולכל ישראל בעולם הזה ובעולם הבא. דומני שמימות הורציוס בסאטירה הידועה שלו לא כתב איש על טרדן משעם תאור בלתי-משעם כעגנון באו רבים שהיו יכולים לכתוב מניסוחם כמה פרקים על טרדנים מטורדנים שר נים, אלא שצריך כשרון עגנוני, כדי שלא לשעם את הקורא בתאור של ברנש משעם.

ומלבד הנאמנות ההיסטורית יש ב„הכנסת כלת“ גם נאמנות על הגיאור נדיה. בשעה שעגנון כתב את היבירו הזמין לו בית-הספרים הלאומי בירד שלמים מפות מדויקות מכסה גלילות של גלוציה המורחית, וכה שלה את ר' יודיל ואת עלולנו נטע לא על כנפי הדמיון, כי אם ישב כראש נדוד על יד המפה והתות להם „מרשידוט“ (דרך אגב נטע זה הנני מוצא לו אילוסטרציה בנכודי רון מיינחאמני ומסר

ל האגרה והפיטן ש"י עגנון רה לספרות שבעל פה של יהודי מנהג זאמרי הערכה לעשרות ואולי ללוציה. שלא לצאת מגרדי ושלא להפי בעברית ובשפות זרות, מה לינו לגדר של מבקר הספרות היפה, להוסיף לכל מה שנאמר עליו אסתפק בהערה, שרוב המעשיות המסור ור בעיני מבקרי ספרות יפה, היות ב„הכנסת כלת“ מפי העם לוקחו. ני להעיר על האמת ההיסטורית שבסיפורי הגלוצים. יודע שלא יאמצא כמותן בהוג אפיק, כמה יודעה המסובלת לא האמת ות תבוקש בדברי פיוט אלא זכהם. ואולם כשם שמצויות שונות על העיר, השקפות ספיר ה הכוטנאי, הגיאוגרף והסוחר ויש גם ביצירה ספרותית מקום גבט שהיא משונה משל האאכט אמת היסטורית אני מבקש דת שכתב, גם דברי שירה מנט בעיני.

אחרות לשם לניטומציה לבושר את מיטב שנות לסודי האור יום כילתי בארכיונות והטבר רות היסטוריים לתולדות גלוי יש האחרון למאה ה"ה, תגר עבר מפולין לאוסטריה, רא" עות החסידות וההשכלה. אהר את לסודי שמשתי בהוראה י בסרגנופל וסדרתי עם אחד — עתה רופא ידוע בארץ — ת יוסף, פר ל ועייתי בירושה של מנלה סמירין וחוג המשר מסביבו, ביחוד בחבורים וב שנגנון לדורות ולא נתפרסמו קרתי והעליתי על אלפי פתי סמתי מעט בעברית ובגרמנית בפולנית, אחרי שהחלפתי גול בירושלים ואת דברי ימי בתיבת ארץ-ישראל. במחקרי גם כאנשים וברוח הדורות, סר יכולת לתת ביטוי מוצק

ל האגרה והפיטן ש"י עגנון רה לספרות שבעל פה של יהודי מנהג זאמרי הערכה לעשרות ואולי ללוציה. שלא לצאת מגרדי ושלא להפי בעברית ובשפות זרות, מה לינו לגדר של מבקר הספרות היפה, להוסיף לכל מה שנאמר עליו אסתפק בהערה, שרוב המעשיות המסור ור בעיני מבקרי ספרות יפה, היות ב„הכנסת כלת“ מפי העם לוקחו. ני להעיר על האמת ההיסטורית שבסיפורי הגלוצים. יודע שלא יאמצא כמותן בהוג אפיק, כמה יודעה המסובלת לא האמת ות תבוקש בדברי פיוט אלא זכהם. ואולם כשם שמצויות שונות על העיר, השקפות ספיר ה הכוטנאי, הגיאוגרף והסוחר ויש גם ביצירה ספרותית מקום גבט שהיא משונה משל האאכט אמת היסטורית אני מבקש דת שכתב, גם דברי שירה מנט בעיני.

אחרות לשם לניטומציה לבושר את מיטב שנות לסודי האור יום כילתי בארכיונות והטבר רות היסטוריים לתולדות גלוי יש האחרון למאה ה"ה, תגר עבר מפולין לאוסטריה, רא" עות החסידות וההשכלה. אהר את לסודי שמשתי בהוראה י בסרגנופל וסדרתי עם אחד — עתה רופא ידוע בארץ — ת יוסף, פר ל ועייתי בירושה של מנלה סמירין וחוג המשר מסביבו, ביחוד בחבורים וב שנגנון לדורות ולא נתפרסמו קרתי והעליתי על אלפי פתי סמתי מעט בעברית ובגרמנית בפולנית, אחרי שהחלפתי גול בירושלים ואת דברי ימי בתיבת ארץ-ישראל. במחקרי גם כאנשים וברוח הדורות, סר יכולת לתת ביטוי מוצק

ניתן ועגנון לא הושפע מן הפולנים כשם שהם לא הושפעו ממנו, אבל שניהם ממקור אחד שאבו — מן המציאות ההיסטורית. ארץ אוהבת שיחה היתה פולין הישנה, בנצרים כיהודים, המה בשלהם. ואנו בשלנו, מי צ'ק מי צ'ק' נתן ביטוי נהדר לשיחות השליאכטה הפולנית ועגנון הפס את שיחה אנשי שלומנו. ראוי לבעלי הבקורת הספרותית להשוות פעם את ה-gawęda שלהם לשיחות הולין של ה"ח אצל ענינו וספרים עכרים אחרים (כגון: י. א. נ. כ. ועוד).

ויותר מן הרקונסטרוקציה של דורות שעברו או שעברו במעט נאמנים תיאורי ההיום מימי נעוריו של המדבר, כלומר מראשית המאה ה'ב'. וגם על הקופה זו יכולנו להעיד, מתוך קרבת הגיל וקרבת המקומות אשר בהם גדלנו. בגליל בתירות אחד בילינו את ימי נעורינו, ומה שראו עיני ראו גם עיניו. אפשר שבוצ'ץ' היא עוד יותר טיפוסית לעדה בכצה הגדולה, כפי שנקראה גליציה המזרחית, כי קטנה היא מעיד נעוריו. עיר מתוו היא בוצ'ץ' — מושב סטארוסטה — גימנסיה בה. זו הגימנסיה הנזכרת אילו פעמים אצל עגנון ידועה היתה בכל הארץ, שאפי

שר להשיג בה תעודת בגרות בעד בצע כסף. בכל הגימנסיות שבגליציה היו מורים לוקחי שוחד בודדים וכאן היה חבר לוקחי שוחד עם מנהל המוסד בראשם. כל בחור עשיר שלא הצליח

יהיה בוגר, לא שוחרר מלפני נשואו. יהו שהיה נוסע בקרון משא), או ברל די מזהמה — עגנון שהיה מתנאה בך דה עשירה — או פרידלי עגנון וספר (ועני ואכיוז).

להקופה, "הכנסת בלה" ונכוריה שייך גם הספר, "בלבב ימים" שזכה ביהוד לתהילת הביקורת. טול סכאן את מעשי הנסים ולפניך טיפוסים היום של הספר די גליציה הראשונים שעלו לארץ לפי ני תשעים עד מאה שנה. ילולי השדפות בעירות גליציה, וביהוד מלהמת העולם, שהשמירה רוב ספרים וכתבים, אפשר היה למצוא עוד סכתבים כאלה שכתבו אנשי בוצ'ץ' מן הדרך. נסיעת זמן לארץ ישראל היה בימי נעוריו מאורע אפילו בעיקר בת עשרים אלף יהודים. ילדים נתבטלו מלטורם, כדי ללוות את האיש העולה לארץ הקודש. כל היאור הנסיעה — סלבד הנסים — כאלו לוקד הו סכתבים ומספרי מסע מהימים ההם. (אחד האנדרגוזמים המועטים הוא שיהודי בוצ'ץ' ידעו בימים ההם ההם את הקהות רק כמה שנזכר בספר דים. סוכטחני שומן רב לפני זה ידעו לא רק גרעיני הקהות כי אם גם את גרעיני הקאז, אלא שלא היו נפוצים בעם כיום).

מדינה ומדינה וסכצנה. קבצני ליטא של מנדלי הלכו קבוצות קבוצות גדולות ולנו ב"הקדש", ואילו קבצני גליציה, שנהגו כבוד בעצמם, הלכו איש איש לרכבו. בלשון נקיה היו אומרים

אשר לא יוננו. ער יודיל הוא מיהם ששם לו כר קטן על בטנו, כדי שיראה כבעלי-בשר ומכובד יותר על המריות. ולי נראה: לא איש כר' יודיל ירמה את הבריות אפילו בנדנד עפעף. את הכר על הבצן אפשר היה להניח לאיזה "נכד" רמאי. תבעתי בזה את עלבוננו של ר' יודיל וכל הטיפוס שהלך כבר לעולמו, מעגנון אשר הציב לו טבעת עולם.

זכשם שהטיפוס של ההסיד הבטלן היסטורי לכל פרטיו, כך גם הטיפוס של המשכיל העשיל. אין זה טיפוסו של יוסף פרל, אשר השתמש גם בכוח הו'ג'דום האוסטרי, כדי להשביל את נערי בני ישראל ולא בהל גם בדילטורה ששנאת ישראל נודפת ממנה, אין זה גם הטיפוס של האפיסקופים להכעים, כי אם משכיל נוח גם לסביבתו הארוקה כאמנות צדיקים. (ושוב לשם מלה יפה פגם בצורה. העשיל מזמין את השפד הה הערלית ומתלוצץ בפניה על נצרך עלוב. לכך לא היה מסוגל אפיסקופם גליציה צאי, שהיה בניגוד לאפיסקופם כליטאי, רך מטבעו. יוסף פרל והדומים לו היו מוסר רים את הקבצן — "בעטליגדע" בשפת המשרדים האוסטריים — לרשות. העשיל המשכיל מתאים לטיפוס, שהקים מתור כו את רנ"ק ואת שו"ר ואנשים מסוג זה לא שאלו את פי ה"שקעה", אם יהודי זה יפה". וכן אזכיר כי על המשורר מד הלומד תורה באכסניה בכפר ספרו לנו שליטאי נע וגד היה שהתנלל לנל"ר

לחיי הרגה משכתי את ידי דומני שגם סופרים-חוקרים ניסו עוד לתת תיאור מדעי של יהודי גליציה מלבני מה מה שלא תאר או לא העד חוקר בסממנים היסטוריוגרף לפנינו ש"י עגנון בהיבוריו ה. זן. יש בזה הרבה מן ייה הווערת, אשר גם היס' — השואב לאוביקטיות ל רגש, לא ייצור בלעדו. ש"י לא פיסן בלבד, כי אם גם דן, בקי ומוסמה בתקופתו, וברבור שבפיהם, במעשיר אמנותיהם ובהרגליהם. וכל ייון מלביש צורה של פרקים על נושאים שונים, ש"י עגנון צורת ספור. ואולם אם תקח על שולחן הנתוח ונתנהו אות בתקופה, חכיר שכל פרט מלבד הנסים, שלפי הרגשתי ליום — מכוסם על איזה מקור שבכתב או שבעל פה. הנה יוצאי הגדול, "הכנסת בלה" וב המעשיות מפי העם שבן, בהתיכו הדיחו בעיני כ אחד המקדשים רוב עמדיהם. ובהרותיהם ויתר הם הועברו מכנינים אחרים ואין ס פגם בשלמותם וביפיהם. וכי כפור בנאותותו של בונה מקדש ו בקושטא מפני שעמדיו הובאו שי אילונים שנהרסו. וש"י עגנון רם, כי אם הציל וקבע נוסח וציר